

İLKÖĞRETİM 7. SINIF TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ OKUMA METİNLERİNİN DEĞER İLETİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Salim PİLAV*

Hasan Ali DEMİR**

Hatice DEMİR***

Özet

Türkçe öğretiminin temel aracı olan metinler, ulusal ve evrensel kültürün dayandığı değerlerin öğrencilere aktarılması için birer araç olma özelliğine sahiptir. Bu doğrultuda Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları tarafından basılan 7. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan okuma metinlerinin hangi değerleri ilettiğini tespit etmek ve bu değerlerin dağılımını belirlemek bu araştırmanın amacını oluşturmaktadır. İlköğretim 7. sınıf Türkçe ders kitabındaki okuma metinlerinde değerlere yer verilme durumunu belirlemeye yönelik olarak gerçekleştirilen bu çalışmanın evrenini, incelenen Türkçe ders kitabı oluşturmaktadır. Araştırmada, evrende bulunan okuma metinleri değerlendirilmiştir. Değerler konusunda bir liste oluşturulmuş ve Türkçe ders kitabı incelendikçe bu liste şekillendirilip geliştirilmiştir. Çalışmanın sürecinde Türkçe ders kitapları oluşturulurken metinlerde değerlere yönelik öğelerin yeterince yer alması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu açıdan çalışmanın, ders kitabı yazarlarına, bu konuda daha sonra çalışma yapacak araştırmacılara ve Türkçe eğitimi alanına katkı sağlayacağı ve yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Değerler, Değer İletimi, Değerler Eğitimi, Kültür, MEB 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı

Giriş

İnsan, sosyal bir varlıktır ve bu sosyalliğin bir gereği olarak da tek başına yaşayamaz. Diğer insanlarla bir arda olmanın ihtiyacını hisseder. Bu ihtiyaç ise beraberrinde toplumsal kuralları, gelenekleri ve görenekleri getirmiştir. İnsanlar, bu toplumsal kurallarla, gelenek ve göreneklerle iyiyi kötüden, doğruyu yanlıştan, güzeli çirkinden ayırmayı öğrenmişlerdir. Böylece kendilerine has ahlaki ilkeler oluşturup ölçülü bir yaşam edinmişlerdir. Edinilen bu ölçüler, değer adı verilen kanaatler ve inançlar bütünü oluşturur.

* Yrd. Doç. Dr.; Kırıkkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Öğretmenliği Bölümü, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Kırıkkale

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Kırıkkale Üniversitesi, Türkçe Öğretmenliği, Kırıkkale

*** Yüksek Lisans Öğrencisi, Hacettepe Üniversitesi, Sınıf Öğretmenliği, Ankara

Değerler; genelde inanılan, arzu edilen ve davranışlar için bir ölçek olarak kullanılan olgulardır. “Değer” kavramının kökenine bakıldığında ilk defa sosyal bilimlerde, Znaniecki tarafından kullanılan bir kavram olduğu görülür. Çoğu bilimsel kavramda olduğu gibi değer kavramı da Latince’den türetilmiştir ve “kıymetli olmak” veya “güçlü olmak” anlamlarına gelen “valere” kökünden gelir. (Yılmaz, 2008). Sarı(2005) tarafından, bir kişinin veya toplumun benimsediği standartlar, inançlar veya ahlaki ilkeler olarak nitelendirilen değerler, bir davranış biçimini diğerine tercih etmede önemli bir rol oynar. Böylece davranışların kaynaklarını oluşturduğu gibi ölçütlerini de belirler ve o davranışın nasıl olduğuna karar verir (Sarı, 2005,74).

TDK Türkçe Sözlük’te değer, bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2011,607). Çelikkaya değeri; bir toplum, bir inanç, bir ideoloji içinde veya insanlar arasında kabul edilmiş, benimsenmiş ve yaşatılmakta olan toplumsal, insani, ideolojik veya ilahi kaynaklı her türlü duyuş, düşünüş, davranış, kural ya da kıymetler olarak tanımlamıştır (Çelikkaya, 1996, 168).

Tezcan(1974)’a göre değerler, bütün kültür ve topluma anlam ve önem veren ölçütlerdir. Dönmezer(1994)’e göre ise, değerler sosyal ilişkilerin gelişmesine ve ihtilafların çözülmesine yardım etmektedir. Kişiler değerleri kabul etmekte ve yaptıkları muhakeme ve seçimlerde değerleri kullanmaktadırlar. Şüphesiz ki değerler, toplum içerisinde çeşitli sosyal rollere sahip olan bireylerin karşılaştıkları farklı durumlarda neyin iyi veya kötü, neyin faydalı veya zararlı olduğuna karar vermelerinde etkili olan ideal davranış sistemleridir (Yazıcı, 2006: 501).

Tanımı kişiden kişiye farklılık gösterse de değerler temelde, toplumu oluşturan bireylere, nelerin önemli olduğunu, nelerin tercih edilmesi gerektiğini kısaca nasıl yaşanılması gerektiğini belirtir. Bu bağlamda değerlerin sahip olduğu özellikler şunlardır: (Yazıcı, 2006, 504-505)

- Değerler normu içermektedir.
- Bilinç, duygu ve heyecanları içeren yargılardır.
- Bireyin bilincinde olan ve davranışı yönlendirendir.
- Toplum ve bireyler tarafından benimsenir ve bütünleştiricidir.
- Toplumun ve bireylerin menfaatine yönelik inanılan ölçütlerdir.
- Değerler inançlardır. Ancak tümüyle nesnel, duygulardan arındırılmış fikir niteliği taşımazlar. Etkinlik kazandıklarında duygularla iç içe geçerler.
- Değerler, bireyin amaçlarıyla (eşitlik gibi) ve bu amaçlara ulaşmada etkili olan davranış biçimleriyle (yardımseverlik gibi) ilişkilidirler.
- Değerler, özgül eylem ve durumların üzerindedirler. Örneğin, itaatkârlık değeri, evde, işte, okulda ve tanımadığımız kişilerle olan ilişkilerimizin tümünde geçerlidir.

- Değerler, davranışların, insanların ve olayların seçilmesini ya da değişimini yönlendiren standartlar olarak işlev görürler.
- Değerler taşıdıkları öneme göre kendi aralarında sıralanırlar. Bu sıralama değer önceliklerini belirleyen bir sistem oluşturur. Kültürler ve bireyler sergiledikleri değer öncelikleri sistemleriyle betimlenebilirler.
- Değerler zamanla değişebilir. Zaman içinde etkileşim ve ortaya çıkan yeni ihtiyaçları karşılamak için değerlerin önem derecelerinde farklılaşmalar yaşanabilir.
- Değerler, bağlı oldukları kültürlere göre değişir. Hatta ait oldukları kültürlerin içinde dahi ayrılık gösterebilirler. Farklı iki toplum aynı değere sahip olabilir ama o değere verdikleri önem derecesi farklı olabilir. Mesela bir Eskimo toplumunda da, karı-kocaya sadakat ve misafirperverlik gibi kültürel değerler mevcuttur. Fakat onlar için misafirperverlik sadakatten daha önemli bir değerdir ve sadakatten önce gelir. Böyle bir olay diğer toplumlar için kabul edilemez bir durum olarak ortaya çıkabilmektedir. Sahip olunan değerler kişinin toplum içerisindeki konumunun belirlenmesinde etkili olmaktadır. Bu değerler sayesinde birey, diğer insanlar ile etkili iletişime geçebilir ve sosyal konumunun belirlenmesi için uygun bir zemin hazırlayabilir (Reboul, 1995, 365-366'dan aktaran; Yazıcı, 2006, 505).

Yazıcı(2006)'ya göre değerler sisteminin işlevleri şöyle sıralanabilir:

1. Bireye amaç ve yön tayin eder.
2. Bireysel ve toplumsal faaliyetlerin esaslarını ve genel yönünü verir.
3. Bireylerin davranışlarını yargılamaya yardımcı olur.
4. Bireyin başkalarından ne beklemesi gerektiğini ve kendisinden ne beklediğini bilmesini sağlar.
5. Bireyin doğru ve yanlış, haklı ve haksız, hoşça giden ve gitmeyen, ahlâkî ve ahlâkî olmayanı ayırt etmesini sağlar(Yazıcı, 2006, 505).

Kültür, bir insan topluluğunun kendi tarihi ve ilerlemesi konusunda sahip olduğu bireysel ve toplumsal değerler demektir. Bir toplumun tarihsel süreç içinde ürettiği ve kuşaktan kuşağa aktardığı her türlü maddi ve manevi değerlerin bütününe kültür denir. Kültür, bir toplumun kimliğini oluşturur, onu diğer toplumlardan farklı kılar. Kültür, toplumun yaşayış ve düşünüş tarzıdır. Ülkemizde günümüzde karşılaşılan problemlerin temelinde sosyal ve kültürel değerler itibarıyla yaratılan çok ciddi ve tutarsız değerler yapısının gençlerin zihnine benimsetilme çabası yatmaktadır. Bunun sonucunda ise bireyler arasında iletişimsizlikten kaynaklanan bir takım sorunların ortaya çıktığı görülmektedir (Sucu, 2013, 2).

Korkmaz(2007) kültürü; toplumda sosyal akrabalık bağına kuran değerler olması, toplumun fertlerini kaynaştırıp onları uyumlu kılması ve toplumu millete dönüştürmesi gibi çeşitli açılardan tanımlamıştır. Bunlar dikkate alındığında kültürün:

- Bir toplumu millet hâline getiren ve milletten millete değışen değerler bütünü,
- Bir toplumun sosyal yapısına yön veren ve o topluma kişilik kazandıran değerler bütünü,
- Bir insan topluluğunun yüzyıllarca devam eden ortak yaşayışından doğan maddî ve manevî değerlerinin, birikimlerinin ve davranış biçimlerinin bütünü,
- Bir milleti öteki milletlerden ayıran yaşayış tarzı, o millete özgü, duygu ve düşünce birliğinin oluşturduğu ortak ruh olduğu söylenebilir (Korkmaz 2007).

Korkmaz(2007), farklı açılardan tanımlanmaya çalışılan kültürün genel özelliklerini şu şekilde sıralamıştır:

- Kültür, canlı ve tabii bir varlık niteliğindedir.
- Kültür, toplumun ortak malıdır.
- Kültür, orijinal ve millidir.
- Kültür değışmelerinde, başka bir kültürün veya kültürlerin etkisinde kalınabilir. Ancak, bir kültürün özü asla değıştirilemez ve bütünü ile başka bir kültüre dönüştürülemez. Böyle bir durumda, artık o toplumdan eser kalmaz ve bambaşka nitelikte bir toplum yapısı ortaya çıkar.
- Kültür, tarihidir ve süreklilik vasfı taşır.
- Kültür, uyumlu ve dengeli bir bütünün ifadesidir.
- Kültür, kuşaktan kuşağa aktarılan bir sosyal mirastır. Varlığını ve canlılığını ancak bu yolla sürdürebilir (Korkmaz, 2007,18).

Dil kültürün, en büyük, en başta gelen unsurudur. Dil, kültürün ilk ve temel unsuru olduğu gibi, diğer kültür unsurlarının da başlıca taşıyıcısı ve hazinesi durumundadır. Kültür varlığımızın büyük bir kısmını dil taşır (Sucu, 2013: 2).

Toplumsal kültürün oluşması; fertlerin değer yargılarının bir üst kimlik olarak toplumsal hayata yön vermesi veya mevcut toplumsal değerlerin bireylere aktarılması ile gerçekleştirilebilir. Ailede başlayan değerler eğitimi, okullarda formal bir yapı içerisinde temel değerlerin öğrencilere kazandırılması ile devam eder (Yazıcı, 2006, 499).

Kültür varlıklarının dil ile anlatılması, onların nesilden nesle geçmesini ve milletin ortak bir kültür etrafında şekillenmesini sağlar. Kültür aktarımında en önemli araçlar eğitim ve bireyin ana dilidir. Ana dili öğretimi Türkçe dersi ile gerçekleştirilmektedir. Kültürel kimliğin temelinde dil ve dolayısıyla ana dili öğretimi vardır. Ana dili öğretimi işlevine sahip Türkçe derslerinde kullanılan temel materyal olan ders kitapları kültür aktarımı için gerekli özelliklere sahip olmalıdır. Kitaptaki metinler millî kültüre uygun olmalı ve kültür öğelerini yeterince içermelidir (Güfta ve Kan, 2011, 240).

Aynı toprak parçası üzerinde yaşayan ortak bir dil ve kültüre sahip olan milletler, üyelerini bir arada tutabilmek ve bu birlikteliğin devamını sağlayabilmek için değerlerini yeni kuşaklara kazandırmak ister. Bilgisayar çağının yaşandığı günümüzde insanlar birbirinden bu kadar uzaklaşmışken bu amacı gerçekleştirmek daha zor olmaktadır. Okul, iyi vatandaşlar yetiştirmek ve bu yolla toplumun devamlılığını sağlamak için bireylere toplumun ve insanlığın ortak malı durumuna gelen değerleri kazandırmada en etkili bir aracı kurumdur. Bu yüzden okullarda öğrencilere en azından temel değerlerin kazandırılması gerekir. Bunun için de en etkili yol ders kitaplarındaki metinlerdir (Doğan ve Gülüşen, 2011, 76).

Eğitimleri süresince; öğrencilere, sadece bilişsel ve psiko-motor kazanımların verildiği bir anlayış, toplumu oluşturan fertlerin, değer, tutum vb. duyuşsal kazanımları elde edememelerine sebep olacaktır. Dolayısıyla, toplumsal bütünlüğün sağlanması ve ortak amaçların belirlenmesi zor, hatta imkânsız hâle gelecektir. Ulusal ve evrensel değerlerle donatılmış, kendisiyle ve toplumla barışık bireylerin yetiştirilmesinde dilin önemi göz ardı edilemez. Dilin bir sistem olarak öğrencilere sezdirilmesinde ve beceriye dönüştürülmesinde Türkçe dersinin önemli bir rolü vardır. Türkçe ders kitaplarında yer alan metinler hem dil bilgi ve becerisinin hem de değer ve bilgi bütünlüğünün öğrencilere tam anlamıyla kazandırılmasında kullanılacak en önemli araçlardır. Türkçe dersinde metinler üzerinde yapılan her türlü etkinlik(hikâye çözümüleme, anı, masal anlatma, metin oluşturma vb.) öğrencilere değerleri iletmek için doğal ortamlar oluşturur (Çelikpazu ve Aktaş, 2011, 421).

Eğitimde, özellikle Türkçe derslerinde metinlerin yeri çok önemlidir. Çünkü Türkçe derslerindeki dil eğitimi çoğunlukla metin merkezli gerçekleştirilmekte ve Türkçe derslerinde temel kaynak olarak ders kitabı kullanılmaktadır. Bu sebeple hedeflenen kazanımların gerçekleştirilmesi ve bu amaca ulaşmada Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin içeriksel zenginliği ve dil eğitiminde nasıl kullanıldığı önemlidir. Çünkü derslerde aktarılmak istenen değerler burada kullanılacak metinlerden hareketle sağlanmaktadır. Bu sebeple okutulacak ders kitapları, özenle, öğrencilere Türk Milli Eğitiminin genel amaçlarını ve Türkçe dil becerilerini kazandıracak nitelikte hazırlanmalıdır. Bu özenin gösterilmesiyle çocuğun ana dilini zevkle öğrenmesi sağlanabilir (Coşkun ve Taş, 2008, 60).

Türkçe dersi, kültür aktarım aracı olan dili, incelikleri ve zenginlikleriyle kazandırır. Bireyin, ana dilini bilinçli bir şekilde kullanmasını sağlayan Türkçe dersinde en çok kullanılan materyal ders kitabıdır. Teknolojinin gelişmesiyle yeni materyallerden faydalanılsa da ders kitabı hâlâ önemini korumakta ve temel ders materyali olarak yaygın bir şekilde kullanılmaktadır (Güfta ve Kan, 2011, 241).

Ana dilin öğretiminde ulaşılmaması istenen kazanımların öğrencilere aktarılmasında ders kitaplarının önemli bir rol oynadığı yadsınamaz bir gerçektir. Çocuğun dil ve anlam evrenine uygun olmayan kitaplar ana dili sevgisinin ve bilincinin gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir (Sever, 2003, 10). Bu sebeple okutulacak ders kitapları, özenle, öğrencilere Türk Milli Eğitiminin genel amaçlarını ve Türkçe dil becerilerini kazandıracak nitelikte hazırlanmalıdır. Bu özenin gösterilmesiyle çocuğun ana dilini zevkle öğrenmesi sağlanabilir (Özbay ve Çeçen, 2012, 68).

Türkçe ders kitaplarına alınan metinlerin, sıradan birer okuma materyali olmanın ötesinde işlevlere sahip olması gerektiği görülmektedir. Türkçe dersi amaçlarının gerçekleşebilmesi için gerek şekil gerekse içerik açısından Coşkun ve Taş tarafından Türkçe öğretim programlarından derlenen niteliklere sahip metinler seçilmelidir. Belirtilen niteliklerden bazıları şunlardır: Ahlakî değerlere uygun olmak, edebî değeri yüksek olmak, ilgi çekici olmak, eleştirel bakış açısı kazandırmak, dersin amaç ve kazanımlarına uygun olmak, okuma eğilimlerine uygun olmak, diğer derslerle ilişkili olmak, tutarlılık ve bütünlük, türünün güzel örneklerinden olmak, vb. (Özbay ve Çeçen, 2012: 68).

Özbay(2000) tarafından yapılan bir araştırma, Türkçe öğretmenlerinin derslerini büyük oranda (% 94.4) ders kitabına bağlı kalarak işlediklerini ortaya koymuştur. Bu araştırmaya göre ders kitabı dışında yardımcı malzeme olarak dergi, gazete ve görsel-işitsel araçları kullanan öğretmenlerin oranı % 5.5'tir. Yalçın(1996)'a göre bu durumun en önemli nedeni ders araç ve gereçlerinin sınırlı olması ve sağlıklı bir öğretmen eğitiminin olmamasıdır. Bu yüzden öğretmenler derslerini büyük oranda ders kitaplarına bağlı kalarak anlatmaktadır (Yalçın, 1996: 24-27).

Araştırmanın Amacı

Bu araştırma, Milli Eğitim Bakanlığı 7. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan okuma metinlerinin hangi ulusal ve evrensel değerleri ilettiğini tespit etmeye yöneliktir.

Araştırmanın Modeli

İlköğretim 7. sınıf Türkçe ders kitabındaki metinlerde, değerlere yer verilme durumunu belirlemeye yönelik olarak gerçekleştirilen bu araştırmada kullanılacak olan model, var olan bir durumu var olduğu şekliyle ortaya koymayı amaçlayan tarama modelidir (Doğan ve Gülüşen, 2011, 75). Tarama modelleri, geçmişte ya da hâlen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır(Karasar, 2014, 77). Ayrıca İlköğretim 7. sınıf Türkçe ders kitabındaki metinler incelenirken içerik analizinden de yararlanılmıştır.

Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları 7. sınıf Türkçe ders kitabı oluşturmaktadır.

Veri Toplama Teknikleri

Bu araştırmada, araştırma verileri nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yoluyla toplanmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ya da olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım ve Şimşek, 2005).

Bulgular ve Yorum

Değerler Eğitimi, 1995 yılında Birleşmiş Milletlerin 50. yıldönümü kutlamaları için Yaşayan Değerler Eğitim Programı (YDEP) adı altında Brahma Kumaris`in hazırladığı uluslararası bir proje olarak ilk kez uygulanmaya başlanmıştır. Bu uygulama,

UNESCO tarafından desteklenmekle birlikte tüm dünya eğitimcilerinin ortak olduğu “Yaşayan Değerler Eğitimi” adlı bir eğitimidir. Demokrasi, adalet, özgürlük gibi evrensel değerlerin öğrencilere kazandırılmasında telkin yolu değil, “etkinlik temelli” yaklaşımlar yaygın olarak kullanılmıştır. “Daha iyi bir dünya için değerlerimizi paylaşalım” isimli bu proje; iş birliği, özgürlük, mutluluk, dürüstlük, sevgi, alçakgönüllülük, barış, saygı, sorumluluk, sadelik, hoşgörü, birlik olarak 12 evrensel değere odaklanmıştır. Yapılan bu çalışmaya da bu değerlerden bazıları alınmıştır.

Türkiye’de değerler eğitimi ilk kez 2010’da dönemin Milli Eğitim Bakanı Nimet Baş tarafından yayımlanan bir genelge ile uygulanmaya başlanmıştır. Değerler eğitimine örnek etkinlikler “rol model olma”, “karşılıklı güven, hoşgörü ve dürüstlük ilkeleri”, “sınıf içinde uyulması beklenen davranışlar listesi”, “yardım organizasyonları, doğum günü ve özel günlerde etkinlikler düzenlenmesi” gibi konu ve faaliyetlere yer verilmiştir. Bu tür değerler örnek alınarak yapılan araştırmada, incelenen ders kitabında tespit edilen değerlerle ilgili metinlere göre dağılım şu şekildedir:

Tablo 1: MEB 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Bulunan Metinlerdeki Değerler

Kitaptaki Metin	Frekans	Dayanışma	Doğa Sevgisi	Dürüstlük	Hoşgörü	Merhamet	Nezaket	Sorumluluk	Bilimsellik	Çalışkanlık	Ulusal Değerler	Saygı	Arkadaşlık	Barış	Hayvan Sevgisi	Misafirperverlik	Yardımsenverlik	
1.	F				*	*	*											3
2.	F						*					*						2
3.	F		*															1
4.	F							*	*	*		*	*					5
5.	F									*								1
6.	F																	0
7.	F																	0
8.	F									*	*							1
9.	F						*			*	*	*				*		4
10.	F									*	*							1
11.	F																	0
12.	F																	0
13.	F		*															1
14.	F		*											*				2
15.	F		*					*										2
16.	F		*	*	*			*		*	*						*	6
17.	F		*							*	*							2
18.	F									*	*				*			2
TOPLAM	F	0	6	1	2	1	3	1	2	1	8	2	1	1	1	2	1	

Değerlerin metinlere göre dağılımı incelendiğinde, ilköğretim 7. sınıf Türkçe ders kitabındaki metinlerin; 6'sında doğa sevgisi, 1'inde dürüstlük, 2'sinde hoşgörü, 1'inde merhamet, 3'ünde nezaket, 1'inde sorumluluk, 2'sinde bilimsellik, 1'inde çalışkanlık, 8'inde ulusal değerler, 2'sinde saygı, 1'inde arkadaşlık, 1'inde barış, 1'inde hayvan sevgisi, 2'sinde misafirperverlik, 1'inde yardımseverlik ile ilgili değerlere yer verilmiştir.

Türkçe Öğretim Programı'nda hangi değerlerin hangi sınıf düzeyinde iletileceği ile ilgili açık bir bilgi bulunmamaktadır. Buna göre Tablo 1'de ulusal değerlerin ders kitaplarındaki dağılımlarının yüzde ve frekans oranları incelendiğinde doğa sevgisi, ulusal değerler ve nezaket değerlerinin ilk sırayı aldığı görülmektedir. Dilin eğitim öğretim süreci boyunca yapılması gereken değer iletimindeki rolü göz önüne alındığında "ulusal değerler" içinde yer verdiğim "dil bilinci" değerine de yeterli ölçüde önem verilmediği görülmektedir.

Dayanışma ile ilgili herhangi bir iletiye rastlanılmamıştır. İncelenen 18 metinden 4'ünde hiçbir değere yer verilmezken bir metinde belirlenen değerlerden en fazla 6'sına yer verilmiştir. Hiçbir değer yer almadığı metinlerin yerine içerik açısından daha iyi ve değerlere daha fazla yer veren metinlerin alınması gerekmektedir.

Bu araştırmada en fazla değer yer verildiği metin (*Osmanlı Dürüstlüğü*), sırasıyla "doğa sevgisi", "dürüstlük", "hoşgörü", "sorumluluk", "ulusal değerler" ve "yardımseverlik" değerlerini içermektedir.

Tartışma ve Öneriler

İnsan topluluğuna millet özelliği kazandıran ve milleti bir arada tutan kültür ve kültür öğeleri hem millet hem de milleti oluşturan fertler açısından büyük önem arz eder. Kültür öğeleri milleti oluşturan fertler arasında sosyal akrabalık bağı oluşturur ve milleti ayakta tutar. Milleti oluşturan fertlerin kültürlerini çok iyi bilmeleri, onları bir arada tutan kültür öğelerinin farkında olmaları ve bu öğeleri korumaları gerekir. Kültürün taşıyıcısı ve aynası olan dil, kültür aktarımında en önemli araçtır. Bu bağlamda ana dili öğretimi olan Türkçe dersinin büyük bir önemi vardır. Türkçe dersi, kültür aktarım aracı olan dili, incelikleri ve zenginlikleriyle kazandırır (Güfta ve Kan, 2011, 254).

Hayata hazırlanma aşamasında olan öğrencilere okutulacak ders kitaplarında, her değer aktarımının yapılabileceği metinlere yer verilmesi gerekmektedir. Örneğin, yukarıdaki verilerde de görüldüğü üzere dayanışma değeri ders kitabında bulunmamaktadır. Oysaki eğitim öğretimin amacı öğrenciyi hayata hazırlamaktır (Doğan ve Gülüşen, 2011, 96). Bu hazırlama sürecinde öğrencilere kazandırılması gereken değerlerden biri olan "dayanışma"ya yer verilmemesi, toplumda bireyci kişiliklerin yetişmesine sebep olacaktır. Hâlbuki toplum, bireylerin birbirlerini anladığı, birlik ve beraberlik duygusuyla ortak hareket ettiği vakit ilerleme kaydeden bir yapıdır. Bu nedenden ötürü "dayanışma"nın olmadığı bir toplumun ilerlemesi güçtür. Bu değer verileceği ideal ortamlardan biri olan okulda bu değer kazandırılması için Türkçe ders kitaplarında da kendine yer bulabilmesi ve bu kitapları hazırlayan komisyonların buna dikkat etmesi gerekir.

Metin seçiminin son derece emek isteyen zor bir konu olduğu bilinmektedir. Ancak şu da bir gerçektir ki Türkçe derslerinin temelini de metinler oluşturmaktadır. Gerek Türkçe dersinin genel amaçları gerek temel beceriler ve dil becerileri gerekse bunlarla ilgili amaç ve kazanımlar metinler yoluyla gerçekleştirildiğinden metin seçiminde daha özenli davranılması, kullanılacak metinlerin değerler açısından da daha zengin ve nitelikli olmasına dikkat edilmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir (Doğan ve Gülüşen, 2011, 97).

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından basılan 7. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin hangi değerleri ilettiğini tespit etmek ve bu değerlerin sınıflara göre dağılımını belirlemek amacıyla yapılan bu araştırmanın sonunda, MEB 7. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin, değerlerin iletimini istenen düzeyde gerçekleştirmediği tespit edilmiştir. Konu ile ilgili olarak yapılan çalışmalarda da benzer sonuçların ortaya çıktığı görülmüştür (Şen, 2008; Somuncu, 2008; Parlakyıldız, 2009; Çelikpazu ve Aktaş, 2011).

Sayısal verilerde de görüldüğü gibi en fazla işlenen değer ulusal değerlerdir. Bir ülkenin kendi geleceğini koruması için ulusal kimliğini koruması gerekir. Ülkenin kalkınmasına yararlı olacak ulusal değerler hiç şüphesiz ki önemlidir, fakat insanı insan yapan farklı değerlere de kitaplarda yer verilmesi önem arz etmektedir (Doğan ve Gülüşen, 2011, 96).

Sonuç olarak edebiyatın ve edebî metinlerin kültür aktarımı ve değerler açısından çok önemli bir yeri olduğu görülmektedir. Gelecek nesillerimizin sağlam bireyler vatanını milletini seven birer birey olarak yetişmesi için edebî metin seçimlerinde son derece titiz ve dikkatli davranmak gerekmektedir. Öğrencilerin örnek alabileceği rol modeller içeren eserlere daha fazla ağırlık verilmelidir. Ahlak eğitiminde edebî metinlerin rolü dikkate alındığında, diğer eğitim ve öğretim programlarında da değer eğitimi ve kültür aktarımı için edebî metinlerden yararlanılabileceği görülecektir (Sucu, 2013, 10).

Elde edilen bulgulara ve okuma metinlerindeki değerlere yönelik çalışmanın sonuçlarına göre şu öneriler sunulmuştur:

1. Ders kitabında yer alan okuma metinlerinin ulusal değerlere yönelik olması ülkenin yararına olacağı yadsınamaz bir gerçek olmakla birlikte farklı değerlere de yer verilmesi önem arz etmektedir.
2. Ders kitabındaki değerlerin yetersiz işlendiği gibi var olan değerlerin düzensiz dağıldığı tespit edilmiştir. Bu değerlerin metinlere daha düzenli dağıtılması ve bu duruma uygun metinlerin seçilmesi gerekmektedir. Ders kitabı için metin seçilirken bu seçim, bir metinde hiçbir değere yer verilmezken başka bir metinde 6 değere yer verilecek biçimde olmamalıdır. Bu değerlerin en az 3 tanesinin bir metinde yer almasına dikkat edilmeli ve değerler metin içlerine sindirilerek verilmelidir.

3. Türkçe öğretim programında, öğrencilere aktarılacak değerler, uzmanlarca tespit edilmeli, bunlar sınıf düzeylerine göre belirlenmeli ve bunların nasıl aktarılacağına dair yöntemlere yer verilmelidir. Ne tür etkinliklerle yapılacağına dair açıklamalar yer verilmeli ve örnek uygulamalarla öğretmene yol gösterilmelidir.
4. Toplumdaki değişmelere paralel olarak “Öğrencilere hangi değerler iletilmeli?” sorusu da değişmektedir. MEB her yıl velilere, öğretmenlere ve öğrencilere yönelik değerler tespiti yaparak ders kitaplarının değişimi esnasında bu değerlere yönelik metin seçimini zorunlu kılmalıdır. Bu tespiti e-okul’dan bir anket çalışması yaparak belirleyebilir.
5. Bu çalışmanın benzerlerinin diğer sınıflarda(1-12. Sınıf) kullanılan Türkçe ders kitaplarında yer verilen metinlerdeki değerlere yönelik de yapılması gerekmektedir. Böylelikle değerlere ne kadar yer verilip verilmediği tespit edilerek metinler, içerik yönünden daha kapsamlı bir hâle getirilebilir. Bu durum değerler yönünden zengin metinlerin ders kitaplarına alınmasıyla sağlanmalıdır.
6. Türkiye’de değerler eğitimi ilk kez 2010’da dönemin Milli Eğitim Bakanı Nimet Baş tarafından yayımlanan bir genelge ile uygulanmaya başlanan değerler eğitiminde eğitimin içeriğini illerde oluşturulan, “değerler eğitimi komisyonlarının” yetkisine bırakılmıştır. Bu kapsamda, illerdeki komisyonlar, yıl boyunca işlenecek değerleri belirleyip örnek yıllık plan hazırlayarak okullara göndermiştir. Okullar da örnek plan çerçevesinde kendi planlarını hazırlamışlardır. Bu nedenle değerler eğitimi çok farklı komisyonlarca çok farklı değerler baz alınarak ve metinler ele alınarak oluşturulmaktadır. Bu farklılık ortadan kaldırılarak MEB altındaki “Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü”, bu konuya bilimsel açılardan yaklaşarak genel değerleri belirlemeli ve “Değerler Eğitimi Çalışma Komisyonu” bunlara yönelik metin çalışmalarını hazırlayarak okullardaki Türkçe öğretmenin kullanımına hazırlamalıdır. Bu komisyona en az bir sınıf öğretmeni, Türkçe ve/veya edebiyat öğretmeni, rehber öğretmeni, müzik öğretmeni, bir sosyal bilgiler ve/veya tarih öğretmeni ile din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmeni katılmalıdır.
7. Değerler, okullardaki “Değerler Eğitimi Kulübü” aracılığıyla öğrencilere aktarılmaya çalışılmalıdır. Buna yönelik sınıflarda her ay “Değer Elçisi” öğrenciler seçilebilir. Bu öğrencilerin seçimine yönelik sınıflarda bir anket çalışması yapılabilir.
8. “Her Aya Bir Değer Uygulaması” veya “Her Sınıfa Bir Değer Uygulaması” yapılarak öğrencilere bu değerler kazandırılmaya çalışılabilir ve velilerin bu konuda duyarlık kazanması sağlanabilir. Bu uygulamalarla örnek kişiler tanıtılabilir ve bu kişilere yönelik hikâyeler anlatılabilir. Bunlara yönelik panolar hazırlanarak öğrencilerin bu kişilere yönelik dikkatleri çekilebilir.

9. Değerlere yönelik sınıf öğretmeni, matematik öğretmeni ve Türkçe öğretmeni gibi öğretmenler ortak çalışmalar yaparak bu değerleri kazandırmaya çalışmalıdır.
10. Türkçe Öğretim Programı'nda hangi değerlerin hangi sınıf düzeyinde iletileceği ile ilgili açık bir bilgi bulunmaması, bu konuda MEB'in çalışmalar yapmasını gerektirmektedir.
11. 18. Millî Eğitim Şurası'nda alınan SPOR, SANAT, BECERİ ve DEĞERLER EĞİTİMİ başlığı altındaki;
"20. "Sanat İnsanı Yetiştirme Projesi" ve "Değerler ve Eğitimi Projesi" hazırlanarak uygulamaya konulmalıdır.
30. Öğretim programlarında, değerler eğitiminde değer aktarımı yerine ulusal ve evrensel değerler birlikte düşünülerek farkındalık kazandıracak yaklaşımlara öncelik verilmelidir.
31. Değerin bir tercih olduğu ve toplumların benzer tercihlere sahip kişilerden oluştuğu vurgulanarak öğretmenlere değer eğitimi bilinci kazandırılmalıdır.
32. Öğretmen yetiştiren tüm programlara değerler eğitimine yönelik bir ders konulmalı ve sistemdeki öğretmenlerin hizmet içi eğitim programlarında değerler eğitimine yer verilmelidir.
33. Ortak değerlerin vurgulanması ve değer farklılıklarının zenginlik olduğu bilincinin kazandırılması için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır." şeklindeki kararlara MEB'in çalışmalarında da yer verilmelidir. (http://www.meb.gov.tr/duyurular/duyurular2010/ttkb/18Sura_kararlari_tamami.pdf)
12. Değerler Eğitimi faaliyetleri çerçevesinde, geziler düzenlenmelidir (Şehitlikler, Anıtkabir, Çanakkale, Müzeler, Tarihi-Kültürel-Geleneksel değerlerimizi çağrıştıran mekânlara geziler düzenlenebilir.) Geçtiğimiz günlerde yapılan "Asım'ın Nesli Asrın Yürüyüşünde" programı buna verilecek en güzel örneklerden biridir.

Kaynakça

- Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, **Türkçe Sözlük**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2011.
- COŞKUN, E. ve TAŞ, S. (2008). “*Ders Kitaplarına Metin Seçimi Açısından Türkçe Öğretim Programlarının Değerlendirilmesi*”, **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 5, Sayı 10, 59-74.
- ÇELİKKAYA, H. (1996). **Fonksiyonel Eğitim Sosyolojisi**, Alfa Yayınları, İstanbul.
- ÇELİKPAZU, E. E. ve AKTAŞ, E. (2011). “*MEB 6. 7 ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Değer İletimi Açısından İncelenmesi*”, **International Periodical for The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, Cilt 6, Sayı 2, 413-424.
- DOĞAN, B. ve GÜLÜŞEN, A. (2011). “*Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Değerler Bakımından İncelenmesi*”, **Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 1, Sayı 2, 75-102.
- GÜFTA H. ve KAN, M. O. (2011). “*İlköğretim 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabının Dil İle İlgili Kültür Öğeleri Açısından İncelenmesi*”, **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 8, Sayı 15, 239-256.
- http://www.meb.gov.tr/duyurular/duyurular2010/ttkb/18Sura_kararlari_tamami.pdf
- KARASAR, N.(2014). “*Bilimsel Araştırma Yöntemi*”, Nobel Yayın Akademik Yayıncılık, Ankara.
- KORKMAZ, Z. (2007). “*Dil Nedir?*”, (Z. Korkmaz, A. B. Ercilasun, T. Gülensoy, İ. Parlatur, H. Zülfikar, N. Birinci) *Türk Dili ve Kompozisyon* içinde (s. 1-46). Ankara: Ekin Basın Yayın Dağıtım.
- MEB (2012). **7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı**, MEB Yayınları, Ankara.
- ÖZBAY, M. ve ÇEÇEN M. A. (2012). “*Türkçe Ders Kitaplarına Yer Alan Metinlerin Tür ve Tema Açısından İncelenmesi*”, **Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi**, Cilt 1, Sayı 1, 67-76.
- ÖZBAY, M. ve ÇEÇEN M. A. (2012). **Türkçe Ders Kitaplarında(6-8. Sınıflar) Yer Alan Metinlerin Tür ve Tema Açısından İncelenmesi**, Cilt 1, Sayı 1, s. 67-76.
- PARLAKYILDIZ, H. (2009). “*İlkokul İkinci Devrede Türkçe Ders Kitaplarındaki Moral Değerlere Kısa Bir Bakış (1948-1968 Yılları Arası)*”, **Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, XXII (1), 245-262.
- SARI, Enver (2005). “*Öğretmen Adaylarının Değer Tercihleri: Giresun Eğitim Fakültesi Örneği*”, **Değerler Eğitimi Dergisi**, Cilt:3/ Sayı: 10, Temmuz, s. 73-88.
- SEVER, S. (2003). **Çocuk ve Edebiyat**. Ankara: Kök Yayıncılık.
- SOMUNCU, S. (2008). **İlköğretim 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Edebî Metinlerin Temel Evrensel Değerleri İçermesi Bakımından İncelenmesi**, Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar.

- SUCU, A. Ö. (2013). “Kültür Aktarımında Edebiyat Eğitiminin Önemi”, **Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Kongresi**.
- ŞEN, Ü. (2008). “Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin İlettiği Değerler Açısından İncelenmesi”, **KKTC: Uluslararası Türkçe Eğitimi ve Öğretimi Sempozyumu**.
- YALÇIN, S. (1994). **Metinden Öğrenme Niteliklerine Göre Hazırlanan Ders Kitabının Öğrenci Erişimine Etkisi**, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- YAZICI, K. (2006). “Değerler Eğitimi Genel Bir Bakış”, **Türklük Bilimi Araştırmaları**, Sayı 19, 499-522.
- YILDIRIM, A. ve ŞİMŞEK, H. (2005). **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemi**, Seçki Yayıncılık, Ankara.
- YILMAZ, K. (2008). **Eğitim Yönetiminde Değerler**, Ankara: Pegem Akademi.

Ek 1: MEB 7. Sınıf Kitabında Yer Alan Metinler

1. *Tatlı Dil*-Şevket Rado
2. *Öyle Denmez*-Cevdet Kudret
3. *Bir İletişim Biçimi Olarak Karikatür*-Hakkı Uslu
4. *Unutulmayan Hafta*-İbrahim Gültekin
5. *Atatürk ve Türk Dili*-Hasan Sancak
6. *Atatürk ve Türk Tiyatrosu*-Lütfi Ay
7. *Bakardım Güneş Avuçlarımda*-Beşir Ayvazoğlu
8. *Hayata Açılan Kapı*-Oya Berk
9. *Pembe İncili Kaftan*-Ömer Seyfettin
10. *Miras Keçe*-Kenan Hulusi Koray
11. *Oğuz Destanı*-Türk Destanı
12. *Mehmet Akif Ersoy*-Abuzer Kalyon
13. *Sular-Âşık Veysel Şatıroğlu*
14. *Son Kuşlar*-Sait Faik Abasıyanık
15. *Kutup Yıldızı*-Alp Akoğlu
16. *Osmanlı Dürüstlüğü*-Zehra Aydüz
17. *Odcu Haftası Şenlikleri*-Servet Somuncuoğlu
18. *Anadolu'da Konukseverlik Gelenekseldir*-Mehmet Önder

AN ANALYSIS OF READING TEXTS IN COURSE BOOKS OF TURKISH LANGUAGE FOR GRADE 7 IN TERMS OF TRANSMISSION OF VALUES

Salim PİLAV*

Hasan Ali DEMİR**

Hatice DEMİR***

Abstract

Reading texts, which are primary means of teaching Turkish, are tools for transmitting the values, which global and national culture are based on, to students. Accordingly, the aim this study is to find out which values reading texts in the course book for grade 7 that is printed by the Ministry of National Education transmits and how these values are distributed within the book. The corpus of this study – conducted to detect whether values are given place in the book – is the course book for grade 7. In the study, texts in the course book are examined. Taking the values into account, a list was created, and it was shaped as the course book was being analysed. The study is thought to help authors realize that elements related to the values should be cited sufficiently in the reading texts while forming the course books, provide guidance to researchers who will carry a study on this subject and contribute to the field of Turkish Language Teaching.

Keywords: Values, Transmission of Values, Teaching of Values, Culture, Course Book of Turkish Language for Grade 7

* Assistant Professor Dr., Kırıkkale University, Faculty of Education, Department of Turkish Language Teaching, Kırıkkale

** Postgraduate, Kırıkkale University, Department of Turkish Language Teaching, Kırıkkale

*** Postgraduate, Hacettepe University, Department of Primary School Teaching, Ankara